

Педагогічні науки

УДК 378

Клименко Світлана Іванівна

*кандидат педагогічних наук,
вчитель української мови та літератури*

Середня школа №306

Klymenko Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher

Secondary School number 306

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ
ВІЙСЬКОВИХ ЗАСОБАМИ ВПРАВ І ЗАВДАНЬ З ФРАЗЕОЛОГІЇ
FORMATION OF A CULTURE OF PROFESSIONAL SPEECH BY
MILITARY MEASURES OF EXERCISES AND TASKS ON
PHRASEOLOGY**

***Анотація.** У статті подано практичні рекомендації щодо використання основних методів і прийомів навчання при засвоєнні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»; розглянуто питання формування культури мовлення курсантів засобами української фразеології. Запропонована система лінгводидактичних засад є підставою до вивчення фразеології у ВВНЗ і в аспекті культури спілкування майбутніх військових фахівців.*

***Ключові слова:** практичні рекомендації, методи і прийоми навчання, лінгводидактичні засади, культура мовлення, засоби української фразеології, військові фахівці.*

***Summary.** The article presents practical recommendations on the use of the main methods and techniques of learning when learning the course "Ukrainian language for professional orientation"; the issue of formation of*

cadets' speech culture by means of Ukrainian phraseology is considered. The proposed system of linguistic didactic principles is the basis of study phraseology in the Higher Military Educational Institutions and in the aspect of communication culture of future military specialists.

Key words: *practical recommendations, teaching methods and techniques, linguistic didactic principles, speech culture, means of Ukrainian phraseology, military specialists.*

*Наші предки стріляли з лука,
Вміли точно влучати в ціль.
Тож і образ іде звідсіль:
Влучне слово в оздобі звука.
Процвітай, українська мово,
Заохочуй красою нас:
Що багатший твій слів запас, —
Легше вибрати влучне слово.
(Д. Білоус)*

Постановка проблеми. Одним із завдань сучасної професійної освіти є формування комунікативної компетентності, що охоплює досконале знання мови, дотримання правил комунікативної поведінки, соціальних норм, відтак культури спілкування. Разом з тим, усе більшої актуальності набуває проблема «підготовки висококваліфікованих офіцерів, які будуть відповідати міжнародним вимогам і стандартам якості», що «обумовлено стрімким розширенням української армії» в ході воєнних дій [6, с. 15]. Мова йде не лише про забезпечення потужного, інноваційного розвитку сектору безпеки та оборони України через продукування та поширення фундаментальних і прикладних знань [7], йдеться про «престижність офіцерської служби», «формування військової еліти», «загальної культури

військового середовища», що визначає статус військовослужбовців у суспільстві [2, с. 8].

Безумовно, професія військового передбачає «досконале володіння культурою мовлення», що забезпечує вирішення завдань, які складають сутність його професійної діяльності». Крім того, «майбутній офіцер має бути підготовленим до здійснення мовного впливу на підлеглих», що з огляду на «демократизацію армії» мало б розглядатися командиром як вплив на «свідомість», а не «підсвідоме» [6, с. 15]. Згадаймо римлян: "Чия мова - того і влада".

Таким чином, питання щодо формування культури мовлення здобувачів військових спеціальностей, не може бути вирішено без постійної уваги до фразеологічного складу мови, а саме без вміння точно, виразно, комунікативно доцільного передавати емоції і думки.

Доведено, що фразеологізми – це своєрідні мовні знаки, які становлять основу національного обличчя і є яскравою ілюстрацією сьогодення. Водночас, це дотепні, стійкі сполуки, що роблять наше мовлення цілісним виразним, влучним.

Тож прагнучи, щоб скарби фразеології стали зрозумілими для всіх здобувачів військової освіти, маємо розробити ряд вправ на здобуття необхідних практичних навичок, що мали б стати «критерієм оцінювання професійної компетентності майбутніх офіцерів» як «вияв ключових компетенцій, що відображаються в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, суспільно-політичній та особистісній сферах» [5, с. 78].

Мета статті – розглянути мовне питання, що базуються на результатах науково-педагогічних досліджень і освітньої практики у ВВНЗ.

Актуальність питання. Актуальність теми зумовлена суспільним запитом щодо підготовки високопрофесійних спеціалістів у військовій сфері; необхідністю реформувати систему освіти відповідно до вимог організації навчання з урахуванням комунікативного підходу та зростаючої

потреби у конкурентоспроможних фахівцях, які досконало знають мову й можуть нею послуговуватися у різних життєвих обставинах. Загальновідомо, військовий словник – це не лише фахова термінологія, це також шари нетермінологічної, субстандартної лексики.

Виклад основного матеріалу. І справді, вільно володіти лексикою фаху – означає досконало знати мову професії. Попри чисельні наукові розвідки в питаннях мови і мовної поведінки військових, наша увага буде прикута до вітчизняних і зарубіжних розвідок В. Балабіна, Л. Барнса, О. Блінова, О. Бурдюг, Д. Василенка, О. Васильєва, М. Вовка, О. Заболотного, А. Зельницького, К. Котелевець, В. Молдавчука, О. Павленко, Ю. Приходько, Р. Троцького, С. Шепеля, О. Чуприни.

Так, на думку Д. Василенка, «військова мова має динамічний характер, який пояснюється бурхливим розвитком її безперервно еволюціонуючої понятійної сфери у зв'язку з використанням досягнень військової науки, що дає змогу виявити соціальну зумовленість мови в її історичному розвитку», відтак дослідити виникнення нових військових фразеологізмів у «складі й властивостях предметів і явищ, пов'язаних із військовою справою» [2, с. 9].

Услід за Л. Барнсом, розуміємо, що «війна здатна призвести як до загибелі мови, так і до створення зовсім іншої, оновленої» [10].

Дійсно, поява більшості фразеологізмів завдячує розвитку новітніх технологій, війнам, військово-політичним конфліктам. Однак, головною причиною виникнення таких сталих одиниць залишається необхідність у заміні старої лексики, постійна потреба у нових поняттях та образних висловлюваннях [2, с. 11]. Йдеться, у першу чергу, про мовні одиниці, які «розподіляються на стійкі сполучення лексем із повністю або частковим переосмисленим значенням, а також про стійкі сполучення слів, які не містять переосмислених компонентів, включення яких до об'єкта дослідження базується на широкому розумінні фразеології, що вивчає не

тільки фразеологічні ідіоми та фразеологічні сполучення, а й стійкі фрази різних структурних типів» [2, с. 10].

Безперечно, військова термінологія, як і будь-яка інша, має певну внутрішню організацію і представляє собою «сукупність одиниць термінологічної номінації понять військової науки» [9, с. 102].

З погляду лінгвокраїнознавства військова лексика – це сукупність усіх елементів сфери військового спілкування, що віддзеркалюють вплив культурних, історичних, територіальних, вузькоспеціальних та інших екстралінгвальних чинників, що знаходять свій словесний вияв у конкретних виразах [4, с. 12].

Хоча серед науковців існує кілька поглядів щодо визначення поняття «військова лексика», ми будемо акцентувати увагу на останній групі:

- військова термінологія, що позначає поняття, які пов'язані безпосередньо з військовою справою, збройними силами, способами ведення збройної боротьби і т. ін.;
- військово-технічна термінологія, яка включає науково-технічні терміни;
- емоційно забарвлена військова лексика, що представлена словами та сполученнями, які часто вживаються в основному в усній розмовній мові військовослужбовців і є фактично стилістичними синонімами відповідних військових термінів.

Виходячи з того, що сучасна військова освіта передбачає вміння бачити мовний факт у широкому аспекті, більшість матеріалу будемо подавати в текстовому форматі, що має забезпечити ефективне засвоєння ФО, відтак показати їх функціонування в мовному потоці.

Інакше кажучи, щоб фразеологізми стали надбанням власного мовлення військових, а не окремої групи людей, запропонуємо низку вправ, де є опис фразеологізму, завдання на порівняння й зіставлення, добір синонімічних/антонімічних пар, використання контекстного оточення,

етимологізацію, роботу з фразеологічним словником як от у наступних прикладах:

Назви професію

I. Найшла коса на камінь; треба гострити меч; іти війною; брати на приціл; в лещата; на озброєння; ламати списи; переходити в наступ; поставити під удар; бути на нулі; влучати в ціль; брати рубіж; викликати вогонь на себе; бути на коні і під конем; покласти голову; підносити на щит; поставити на коліна; залишити поле бою; скласти зброю; іти з миром.

II. Чекати біля моря погоди; брати на буксир, без керма і вітрил; за вітром; на всіх парах; на повних парусах; пливти за течією; кинути якір; викинути за борт; рятівне коло; триматися на плаву; вийти сухим із води; морський вовк.

***Відповідь:** (військовий/ моряк/).*

Поясни значення виразів «Схрестити мечі»; «Тримати курс»

Вислів схрестити мечі походить з військової справи.

Схрестити мечі – рішуче виступити проти кого-небудь, захищаючи певні погляди чи інтереси. Вступати в бій, боротьбу проти ворога.

Наприклад: *Все одно з ними треба колись схрестити мечі (Мокр.).*

Тримати курс – Рухатися в певному напрямі; прямувати кудись. Керуватися у своїх діях чимсь; орієнтуватися на когось, що-небудь.

Наприклад: *Морем пливла навантажена шхуна і тримала курс на захід (Ю. Яновський).*

Заверши висловлювання

Око за ... ; п'ядь за ... ; плече в ... ; нога в ... ; з рук в ... ; каменя на ... ; зуб на ... ; кінець ... ; з дня на ... ; кров за ... ; смерть за ... ; клин

***Відповіді:** Око за око; п'ядь за п'яддю, плече в плече, нога в ногу, з рук в руки, каменя на камені, зуб на зуб, кінець кінцем, з дня на день, кров за кров, смерть за смерть, клин клином.*

Запиши фразеологізми за джерелами походження

Довідка: бути чи не бути; бій Титанів; блудний син; вусом не моргнути; на ловця і звір біжить.

Вислови античних часів - _____ ;

Біблійні - _____ ;

Висловлювання видатних осіб - _____ ;

Професійні - _____ ;

Народні спостереження - _____ .

Відповідь: **Вислови античних часів** - бій Титанів; **Біблійні** - блудний син; **Висловлювання видатних осіб** - бути чи не бути; **Професійні** - на ловця і звір біжить; **Народні спостереження** - вусом не моргнути.

Добери антонімічну пару

дотриматись слова - _____ ;

вести вперед - _____ ;

піднятися духом - _____ ;

отримати перемогу - _____ ;

Відповідь: порушити слово; пасти задніх, впасти у відчай зазнати поразки.

Знайди синонім до виразу «Стріляний горобець»

Відповідь: стріляний птах; досвідчений; навчений; старий вовк; стріляний (обстріляний) вовк; бита голова.

Випиши фразеологізми на означення «мало досвіду»

Молоде і зелене; зуби з'їсти; не бачити світу; не нюхати пороху; мало каші з'їсти; не бачити смаленого вовка; пройти Крим, і Рим, і мідні труби; собаку з'їсти; пройти крізь вогонь і воду.

Відповідь: молоде і зелене; не нюхати пороху; мало каші з'їсти; не бачити смаленого вовка.

Запиши фразеологізми парами.

Позбавляти життя; із якоїсь неприємності потрапляти в ще гіршу; мати недобрі наміри; давати відсіч.

Довідка: давати відкоша; з вогню та в полум'я; гострити зуби; зводити зі світу.

Відповідь: Позбавляти життя - зводити зі світу; із якоїсь неприємності потрапляти в ще гіршу - з вогню та в полум'я; мати недобрі наміри - гострити зуби; давати відсіч - давати відкоша.

Установи відповідність. Поясни, до яких життєвих ситуацій можна застосувати ці вирази.

Скринька кінь

Троянський меч

Дамоклів вузол

Гордіїв розбрату

Яблуко п'ята

Ахілесова вінок

Лавровий Пандори

Відповіді: Скринька Пандори; Троянський кінь; Дамоклів меч; Гордіїв вузол; Яблуко розбрату; Ахілесова п'ята; Стріла Паріса; Лавровий вінок .

Довідка: **Скринька Пандори** – Вмістилище зла, лиховісний дар, джерело нещастя, великих лих.

Троянський кінь – підступний дарунок ворогам, обманні дії, підступний вчинок.

Дамоклів меч – загроза, небезпека.

Гордіїв вузол – дуже складна, заплутана справа; складний збіг обставин.

Яблуко розбрату – причина ворожнечі, суперечок, незгод між ким-небудь.

Ахілесова п'ята – недолік, мінус, найслабша ланка.

Лавровий вінок – символ перемоги, тріумфу та слави. Символ миру.

Розгадай загадку. Чим і як можна грати?

Відповідь: *грати конем; грати з вогнем; грати на нервах; грати на руку.*

Назви фразеологізм із «Слова о полку Ігоровім»?

«Жереб кинуто»

Так мовив римський полководець Юлій Цезар, коли переходив річку Рубікон (див. «перейти Рубікон»). Він сказав його латинською мовою: «alea ana iacta est», процитувавши рядки із комедії давньогрецького драматурга Менандра (342—292 до н. е.), яка звучала так: «Буде кинуто жереб». Цезар розумів, що перехід через річку, яка була кордоном між Галлією та Італією, фактично означав початок громадянської війни. Однак цією фразою підтвердив невідступність від своїх намірів. Фразеологізм «жереб кинуто» використовують, щоб наголосити остаточність, незворотність рішення чи кроку.

«Іду на ви»

Про минуле Київської Русі можна довідатися з літописів — історичних зведень, у яких записи вели за роками. Окрім історичних фактів, у літописах міститься багато народних переказів, легенд, а також висловів відомих осіб. Збереглася й фраза київського князя Святослава «іду на ви», якою він оголошував війну ворогам. Князь не нападав зненацька, бо вважав це підлістю. Він послав до свого противника гінця, якому велів переказати ці слова. Тепер вислів «іду на ви» найчастіше вживають в іронічному, жартівливому значенні: виступати «війною».

«Нашого полку прибуло»

Колись слово «полк» мало не тільки військовий зміст, а й мирний. Означало воно «рід», «народ» або «натовп». Мирним став і фразеологізм. У народній гри-пісні «А ми просо сіяли», яка з'явилася ще в дохристиянські часи, хлопці й дівчата ставали в два ряди (полки) і співали: «А нашого полку

прибуде, прибуде». Отже, вислів «нашого полку прибуло» означає, що група однопумців збільшилася.

«Між двох вогнів»

Фразеологізм виник у часи татаро-монгольського поневолення, яке тривало на українській землі більше двохсот років (XIII—XIV ст.). Щоб зустрітися з ординським ханом, князі повинні були пройти крізь вогонь, очиститись і освятитись. Для цього їх проводили між двома багаттями. За свідченням літописців, 1246 р. у ставці хана Батия скарали князя Михайла Чернігівського, який не хотів пройти цей обряд. Опинитися між двох вогнів – означає потрапити у безвихідне становище, коли небезпека загрожує з обох боків.

«Перейти рубікон»

За Плутархом, Юлій Цезар, порушивши заборону римського сенату, перейшов із військами річку Рубікон, що відділяла Умбрію від Північної Італії. Цим самим він оголосив війну сенату.

Пройти (перейти) рубікон – робити рішучий крок, приймаючи остаточне, безповоротне рішення. Пройти «точку неповернення».

Нацькований і підбадьорений Англією та Францією, султан перейшов рубікон, не будиши підготовлений до війни... (О. Добровольський. Очаківський розмир.)

Що означає «Набрати (напитися) шоломом [води]»?

Відповідь: Набрати (напитися) шоломом [води] – здобути перемогу.

Прочитай уривки з твору, поясни значення виділених фразеологізмів.

1. Не до сну було завзятому козакові, коли Військо Запорозьке доручило йому під тяжку годину свою долю». 2. – Тепер же, взявши силу, ти про поспільство вже й забув? **По чийх кістках дійшов** ти до Зборова?" 3. ... твоє від тебе не втече; **дізнаємося, почому ківш лиха**. 4. ... ще на губах молоко не обсохло; **в гречку стрибаєш**; Київ схотілося; бісів сину; якого

дідька? 5. Та коли б за моїх часів був такий кошовий отаман і така старшина, як отсе у вас, так ми **нагодували б** їхнім тілом у Дніпрі **раків**, а обрали б таких отаманів, що вмiли б стати за **козацьку волю й честь!** (За *Кащенком А.Ф.* «Зруйноване гніздо»).

Словникова робота

Досліди етимологію одного з виразів

вільний козак; козацьке сонце; наче татарська орда; наче на турка йде; вогнем і мечем; здирати шкуру; кат із ним.

Наприклад: Вогнем і мечем – *Безжалісно, нещадно знищувати що-небудь, застосовуючи крайні міри насильства, з великою жорстокістю.*

- Повернемо «хлопців» **огнем і мечем**, пане канцеляр! - вигукнув Єремія Вишневецький і вибіг на трибуну (П. Панч). Татарська орда знищувала все **вогнем і мечем**, забираючи в поганський полон багато людей.

Вогнем і мечем походження:

У давнину рани лікували вирізаючи їх мечем і припалюючи вогнем. Вираз походить від афоризму, приписуваного старогрецькому лікареві Гіппократу (460-370 до н. е.): "Чого не лікують ліки, те виліковує залізо, чого не лікує залізо, те виліковує вогонь". Пізніше (у римських поетів I ст. до н. е.) вислів набув переносного значення: знищувати ворога зброєю і пожежами.

Зараз він означає, безжалісно знищувати що-небудь, застосовуючи крайні міри насильства. Ці слова були гаслом польської шляхти; часто використовуються для її характеристики.

Вибери слово, що утворює сталий вираз. За потреби звернись до фразеологічного словника.

Спалити (листи, кораблі, вугілля,); наламати (трісок, кісток, дров).

Відповідь: спалити кораблі – *знищити можливість для відступу;*
наламати дров – *вчинити щось необдуманно.*

Розпиши на дві колонки

Аеродром; кореспондент; конфлікт; бюджет; вторгнення; провокація; рапорт; шпиталь; організація; злочин; стан; підготовка; спорядження; історія; доктрина; авантюра; призив; хитрість; здобич.

Військовий -

Воєнний -

Відповідь: військовий - аеродром; кореспондент; бюджет; рапорт; шпиталь; організація; підготовка; спорядження; призив; хитрість; **воєнний** - конфлікт; вторгнення; провокація; злочин; стан; доктрина; авантюра; здобич.

Визнач синтаксичну роль фразеологізмів

Так це нас козаки, мабуть, убрали в шори? (П. Куліш). Воєвода водив за носа обох змовників, доки не зміцнив оборону фортець (Д. Міщенко). А там – козак не в тім'я битий: щось та прирозуміє (М. Пригора). Богуна ловити – що воду решетом носити (І. Качура). Він вважає себе вільним козаком (М. Стельмах). **Підкресли фразеологічні звороти. Виконай синтаксичний розбір речень**

Не крутяться назад історії колеса, хоч лізь під них – не крутяться назад (М. Бажан). Уже всі народи буквами у своїх серцях написали слова про те, що миру не ждуть, а мир завойовують (П. Тичина).

Назви вираз, що виконує роль обставини

Довідка: *Йти в ногу; піддати жару; стояти на смерть; віч-на-віч; між двох огнів; до сьомого поту; пройти крізь вогонь і воду; дати прочухана; вийти сухим із води; ні живий ні мертвий; виправдати довір'я.*

Відповідь: *між двох огнів.*

Як приклад: *Богдан між ними, як між двох вогнів (Л. Костенко).*

Склади речення з фразеологізмами демонструючи їхнє значення:

Честь мундира; справа честі; слово честі.

Довідка:

Честь мундира – удавана гідність особи як представника певної організації або гідність якоїсь організації. Не повезло йому .. або прокрався, чи ще що трапилося, – ну, під суд не віддають, бо честь мундира бережуть, – треба йти з полку (Гнат Хоткевич, I, 1966, 173); – Тут не училище, і я йому не курсант, — огризнувся Берник – Він за честь мундира турбується, а я за людей (Ігор Муратов, Буковинська повість, 1959, 215);

Справа честі – те, що визначає гідність особи, колективу і т. ін. Поставив він собі за справу честі Найважчий камінь зразу перенести (Степан Крижанівський, Калин, міст, 1940, 54);

Слово честі – словесна формула для запевнення в істинності, правдивості сказаного. [Лицар:] Одмахуючися від думки, що вона робить нечесно, вже вдруге порушуючи своє слово честі, Сахно вдарила веслом і рушила в протоку тунелю (Юрій Смолич, I, 1958, 78); [Гуня:] А тепер дай слово честі (Олександр Довженко, I, 1958, 273)

Побудуй висловлювання з вказівкою - на характер перебігу подій.

Що відбудеться, якщо звичайні сполуки замінити фразеологізмами?

I. Ворог рухався одночасно в двох напрямках; під впливом радісного збудження;

ціною життя та великих жертв; перетворюючи все в руїни; підступними діями, хитрощами намагався підкорити собі кого-небудь, заволодіти кимсь, привернути на свою сторону; діставши прочухана, почав утікати.

Відповідь: *Ворог розтягся на два фронти; не чуючи землі під ногами; (по) кістках; не лишаючи каменя на камені; наставляючи свої тенета; отримавши на горіхи, накивав п'ятами.*

II. Українські захисники не йшли ні на які поступки; не допускали кривди, знущання з кого-небудь; червоніючи від злості, напруження; наздоганяючи ворога; з надзвичайно великими зусиллями; керовані командиром підрозділу; викликаючи страх, переляк, занепокоєння; покаравши за злочини; розбили ворога вщент.

***Відповідь:** Українські захисники не збирались дарувати свого; нікого не давали на поталу; наливаючись кров'ю; наступаючи на п'яти; понад силу; на чолі з командиром підрозділу; наганяючи холоду; намилили шию; розбили ворога на тріски.*

Знайди український відповідник

war of attrition – _____;
axis of evil – _____;
baptized by fire – _____;
wonder weapon – _____;
heavy metal – _____.

***Відповідь:** war of attrition – військові конфлікти; axis of evil – вісь зла; baptized by fire – бойове хрещення; wonder weapon – чудо-зброя; heavy metal – важка артилерія.*

За допомогою фразеологізмів взятих з довідки побудуй власну розповідь/міркування.

***Довідка:** палити вогнем; дістатися берега, тактика піхоти, оточення і захоплення супротивника; співвідношення загрози; виконувати свій обов'язок (перед батьківщиною); військові дії; бойові втрати; артилеристська тиша, Боги війни.*

Напиши твір-мініатюру на тему «Ще не час спочивати на лаврах». Вибери із довідки фразеологізми, що якнайбільше відповідають задуму.

***Довідка:** тримати порох сухим; лихо не спить; поставити на карту; тактика ведення бою; честь прапора; бойове хрещення; офіцерська честь.*

«Діалог з мудрецем»

Подумай. Чи всі запропоновані фразеологічні звороти є актуальними на сьогоднішній день? Свою думку обґрунтуй

Непроханий гість гірше татарина. Кому нашої землі схочеться, той під нею скорчиться. Хто копає яму для ближнього, той сам упаде в неї. Що посієш, те й пожнеш. Сказано, козацькому роду нема переводу.

«Солдатська валіза»

Сформуйте кілька порад на озброєння майбутнім захисникам

Наприклад: Вовків боятися – в ліс не ходити. До булави треба й голови. Хто за віру умирає, той собі царство заробляє. Прийшов, побачив, переміг.

Висновок. Насамкінець зазначимо, без розв'язання проблем щодо підготовки професійного персоналу в умовах воєнного стану [3] та без розроблення нових освітніх програм відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [8], ми не зможемо сформувати тих важливих компетентностей, що вкрай необхідні військовослужбовцю у розмові особовим складом чи то з цивільними людьми.

Йдеться про досконале володіння культурою мовлення, дотриманні норм і правил літературної мови, що є невід'ємною частиною загальнолюдської культури, яка гарантує успіх у будь-яких ділових відносинах.

Оскільки «сучасні методики розвитку військово-професійного мовлення у курсантів передбачають вивчення мови в конкретних ситуаціях службового спілкування, максимально наближених до реальних ситуацій, розвиток навичок мовленнєвої поведінки в професійній предметній області» буде ефективним за умов використання фахових текстів [1, с. 72].

Література

1. Бурдюг О.В. Формування лексико-термінологічного мовлення у військовопрофесійній підготовці курсантів ВВНЗ: Збірник тез доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" 27 листопада 2020. Том 1. Київ : ВІКНУ, 2020. С. 71-72.
2. Василенко Д. В. Еволюційні зрушення англomовного військового фразеологічного фонду. Вчені записки Таврійського Національного Університету імені В.І. Вернадського Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Частина 2. Видавничий дім «Гельветика». 2020. Том 31(70), № 4. С. 9-16.
3. Васильєв О. М., Заболотний О. А., Зельницький А. М. Особливості підготовки офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу в умовах воєнного стану. Військова освіта. 2022. № 1(45). С. 85–101. URL: <http://znpvo.nuou.org.ua/article/view/260248> (дата звернення: 26.06.2023)
4. Клименко О.Л. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Х. : Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2000. 19 с.
5. Котелевець К.В. Культура мовлення як один із компонентів професійної компетенції майбутніх офіцерів. Science, research, development. Philology, sociology and culturology : monografia pokonferencyjna, Belgrade (Serbia), 30.05.2019-31.05.2019. Warszawa : Diamond trading tour, 2019. № 17. P. 78-80.
6. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". К., 2005. 43 с.

7. Приходько Ю. І. Актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти. *Військова освіта*. 2022. № 1 (45). С. 179–196. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/260721> (дата звернення: 28.06.2023)
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.06.2023)
9. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням») / Уклад. : М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук, О.В. Чуприна, О.А. Блінов, С.І. Шепель; за ред. А.О. Пожидаєва. К. : НАВС України, 2016. 156 с.
10. Barnes L. Language, War And Peace. *Language Matters*. 2008. P. 3-12. doi: <https://doi.org/10.1080/10228190308566188> (дата звернення 29.06.2023).